

Rapport 2008:125

Arkeologisk förundersökning

Bergvärme vid Vikingstad kyrka

Vikingstad kyrkogård
Vikingstad socken
Linköpings kommun
Östergötlands län

Christer Carlsson

Bergvärme vid Vikingstad kyrka

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning.	4
Syfte och metod	5
Resultat och tolkning	5
Referenser	6
Tekniska uppgifter.	8

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

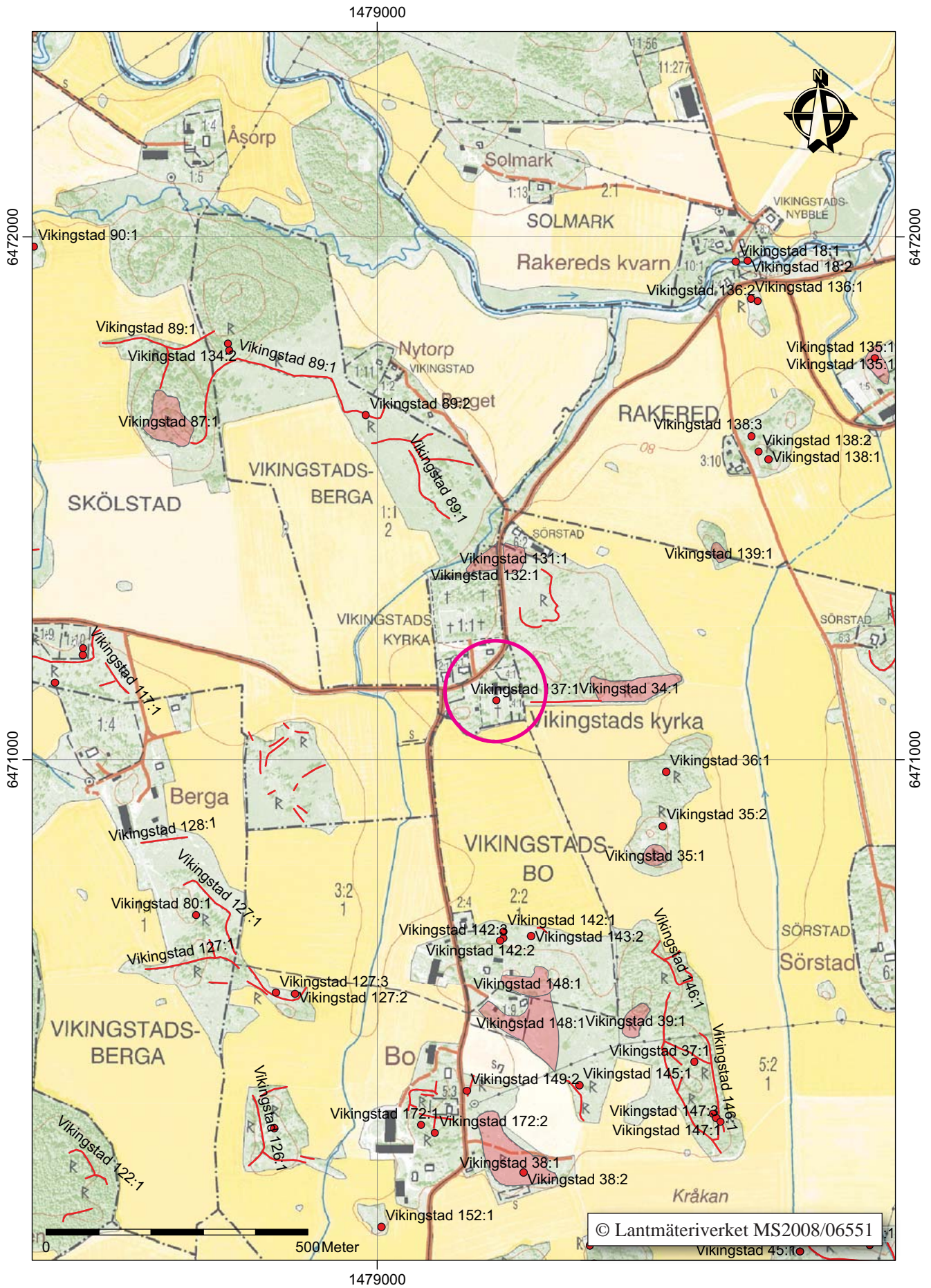
Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

Sammanfattning

I samband med schaktning inför installation av bergvärme vid Vikingstad kyrka 14 november 2008 genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll. Dels grävdes schakt på de platser där man planerat att förlägga de tre borrhålen, dels grävdes förbindelseschakt mellan borrhålen. Slutligen grävdes ett ca 10 m långt schakt mellan förbindelseschaktet och kyrkans västvägg, där ledningen skulle dras in genom väggen. Förbindelseschakten och groparna för borrhålen var belägna väster om kyrkan och var samtliga ca 0,7 m djupa. Totalt berördes en sträcka av uppskattningsvis 36 m av schaktningsarbetena. Inga lämningar av arkeologiskt intresse påträffades i något av schakten.

Christer Carlsson
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:10 000.

Inledning

Östergötlands länsmuseum utförde den 14 november 2008 en arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll i samband med schaktningar inför installation av bergvärme vid Vikingstad kyrka. Ingreppet omfattade dels schaktningsarbeten på de platser där man planerat att förlägga de tre borrhålen, dels schaktningar för anslutningsledningarna, en total sträcka av ca 36 m.

Uppdragsgivare var Vikingstads församling, vilka även svarade för de arkeologiska kostnaderna. Ansvarig för fält- och rapportarbetet var antikvarie Christer Carlsson.

Områdesbeskrivning

Den nuvarande kyrkan i Vikingstad föregicks av en medeltida stenkyrka av osäker utformning. Enligt äldre beskrivningar erinrade den om kyrkorna i Lillkyrka och Björkeberg, vilka tillkom under 1200-talet. 1745 ersattes den gamla klockstapeln med ett torn i väster byggt av Gabriel Bragner. Med anledning av den allmänna befolkningstillväxten började kyrkan bli för trång och dessutom hade byggnaden stora brister. På grund av närheten till kyrkan i den tynande annexförsamlingen Rakered, kom församlingsborna i Vikingstad och Rakered överens om att gå samman för att bygga en ny kyrka.

Sockensammanslagningen skedde 1768. Även Rakered hade en medeltida stenkyrka, dock i gott skick, som revs tillsammans med Vikingstads kyrka för att lämna material till den nya kyrkan. Rakered överlämnade sina inventarier och kassor, i övrigt fick Vikingstad bekosta bygget. En ruinkulle och en ödekyrkogård vittnar om den rivna medeltidskyrkan i Rakered.

Den nya kyrkan förlades 30 m nordost om Vikingstad gamla kyrka och uppfördes 1765 av den byggnadskunnige klockaren Anders Hansson i Kärna på endast 61 dagar. Murarbetet fick emellertid göras om och 1768 stod kyrkan färdig. Byggmästarens död och ekonomiska problem gjorde att färdigställandet av inredningen uppsköts till 1783. Kyrkan byggdes av sten med ett rektangulärt långhus med rakslutet kor i öster samt torn med ingång i väster. Ritningen, som saknar underskrift, överensstämmer i flera avseenden inte med den befintliga kyrkobyggnaden som blev mer traditionell i sin utformning, t ex vad gäller korets utformning, tornhuvens utseende, sakristians placering.

Vid en fasadomputsning 1963 konstaterades att putsen ursprungligen hade haft en ljus rödrosa ton som det fanns planer på att återställa. Den fick ett för rokokotiden typiskt högt, brutet och valmat takfall, som ursprungligen var spåntäckt. Tornavslutningen/krönet återgår på ett äldre lokalt utförande som tycks påverkat av en lokal byggmästare vid namn Petter Frimodig, främst känd för sina tornspiror.

Figur 3. Utsnitt ur Häradskarta från 1868-77 med Vikingstad kyrka.

Kyrkan har sannolikt haft en kyrkogård ända sedan medeltiden. Kyrkogården sträcker sig idag runt hela kyrkan och på byggnadens väst- och sydsida, där de planerade ingreppen skall utföras, förekommer sannolikt gravar under marken.

Syfte och metod

Den antikvariska kontrollen genomfördes i samband med schaktningsarbetena. Syftet med den arkeologiska förundersökningen, som genomfördes i form av en antikvarisk kontroll, var att se till att fast fornlämning i form av t ex gravar och murverk inte kom till skada vid schaktningarna. Lämningar som framkom skulle dokumenteras avseende karaktär och omfattning samt om möjligt dateras.

Föremål som påträffades och bedömdes vara av arkeologiskt intresse togs till vara medan övriga föremål såsom t ex kistspikar återbegravdes. Övriga

påträffade föremål togs tillvara och relaterades stratigrafiskt. Arbetet dokumenterades dessutom genom digitala fotografier samt genom att en schaktplan upprättades.

Resultat och tolkning

Schaktningarna för de tre borrhålen och anslutningsledningarna skedde i sin helhet i grusgångarna väster om Vikingstad kyrka. Detta för att försöka undvika äldre gravar på kyrkogården. Dels grävdes provgropar på de tre platser där man planerat att förlägga borrhålen för bergvärmen, dels grävdes ett ca 26 m långt förbindelseschakt mellan de tre provgroparna. Slutligen grävdes ett ca 10 m långt schakt mellan förbindelseschaktet och kyrkans västvägg, där värmeledningen skulle dras in genom kyrkväggen. Samtliga schakt var ca 0,7 m djupa. Totalt berördes en sträcka av uppskattningsvis 36 m av schaktningsarbetena.

Figur 4. Vikingstad kyrka sedd från söder. Foto Christer Carlsson, ÖLM.

I samtliga schakt påträffades berggrunden på ett djup av ca 0,7-1,0 m under den nuvarande markytan. Det förhållandevis tunna jordlagret gjorde också att inga gravar tycks ha grävts inom denna del av kyrkogården. Utanför kyrkogårdsmuren, omkring 20 m från den aktuella platsen, skjuter berget i dagen och kyrkan och kyrkogården har byggts vid foten av detta berg.

Där anslutningsledningen skulle dras in i kyrkan drogs schaktet över en mindre gräsbeklädd yta intill kyrkans torn och västvägg. På denna plats påträffades, omkring 0,2 m ned i schaktet, ett byggnadslager med murbruk och tegel som sannolikt skapats då kyrkan uppfördes under 1700-talet. Däremot är det inte troligt att teglet och murbruket kommer från den rivna medeltida kyrkan, som var belägen hela 30 m längre åt sydväst. Inga övriga lämningar av arkeologiskt intresse påträffades heller i något av schakten.

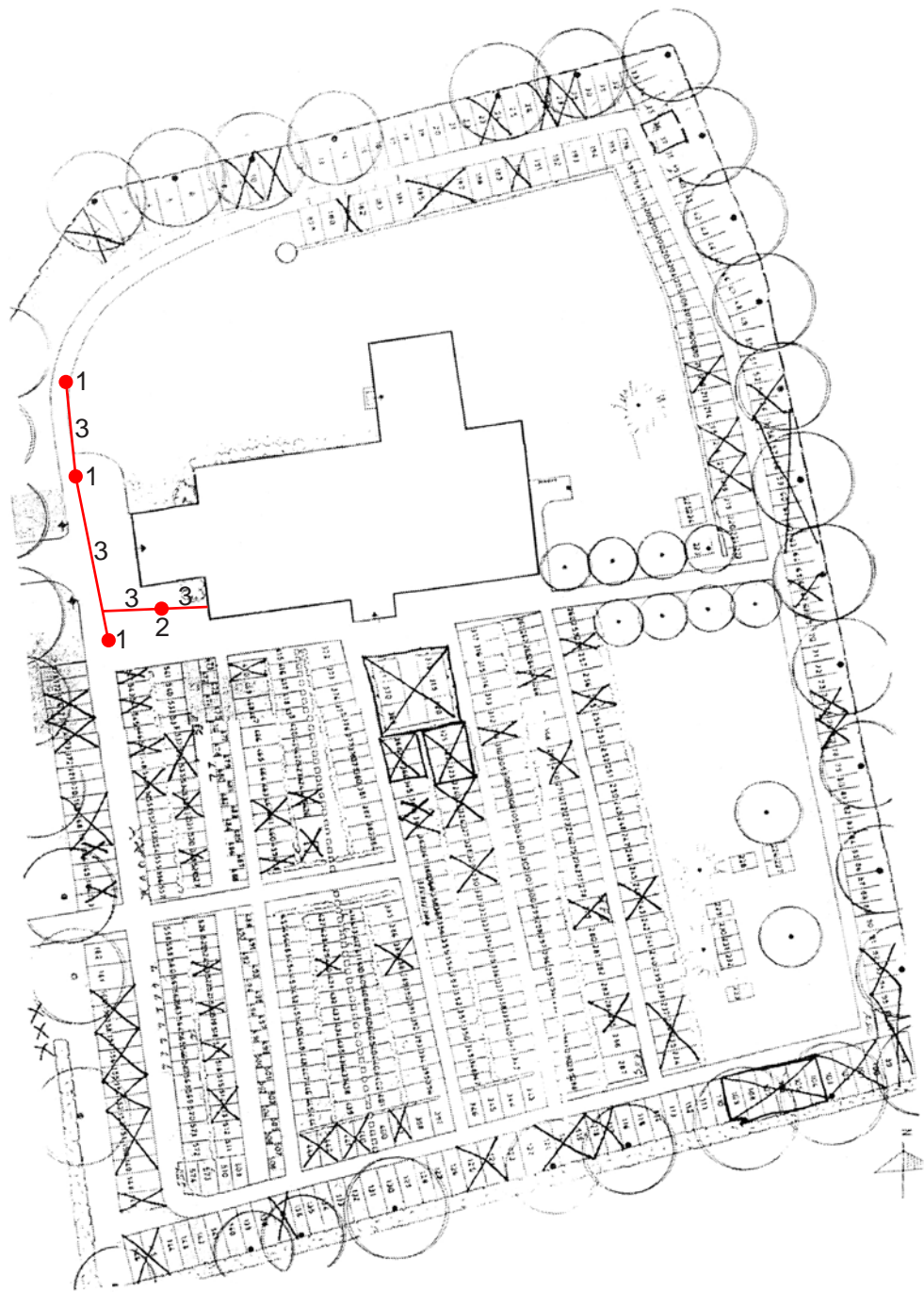
Figur 5. Översiktsfoto över borrhålens placering väster om kyrkan. Foto Christer Carlsson, ÖLM.

Referenser

Östergötlands läns museums inventering av kyrkobyggnader. Vikingstad kyrka. Arbetsmaterial vid Östergötlands läns museum.

Figur 6. Intill kyrkans västfasad påträffades ett byggnadslager innehållande murbruk och tegelfragment från tiden då Vikingstad nya kyrka uppfördes under 1700-talet. Foto Christer Carlsson, ÖLM.

Figur 7. Schaktplan. 1 - borrhål, 2 - fördelningsbrunn, 3 - ledningsschakt.

Tekniska uppgifter

Fastigheter	Vikingstad kyrka
Socken	Vikingstad
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnr	-
Ekonomiskt kartans blad	085 45 (8F 4f Vikingstad)
Koordinater	X6471132, Y1479207
Koordinatsystem	RT90 2,5 gon V
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll
Länsstyrelsens handläggare	Jan Eriksson
Länsstyrelsens dnr	431-27677-08
Länsmuseets dnr	491/08
Länsmuseets kontonummer	530885
Uppdragsgivare	Vikingstad församling
Kostnadsansvarig	Vikingstad församling
Projektledare	Christer Carlsson
Personal	-
Fältarbetstid	14 november 2008
Undersökt sträcka	Ca 36 löpmeter
Fynd	-
Foto filmnr	Endast digitala bilder
Grafik	Lasse Norr
Renritning	-
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273	Rapport 2008:125 © Östergötlands länsmuseum

I samband med schaktning inför installation av bergvärme vid Vikingstad kyrka i november 2008 genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll. Dels grävdes schakt de på platser där man planerat att förlägga de tre borrhålen, dels grävdes förbindelseschakt mellan borrhålen. Slutligen grävdes ett ca 10 m långt schakt mellan förbindelseschaktet och kyrkans västvägg, där ledningen skulle dras in genom väggen. Förbindelseschakten och groparna för borrhålen var belägna väster om kyrkan och var samtliga ca 0,7 m djupa. Totalt berördes en sträcka av uppskattningsvis 36 m av schaktningsarbetena. Inga lämningar av arkeologiskt intresse påträffades i något av schakten.